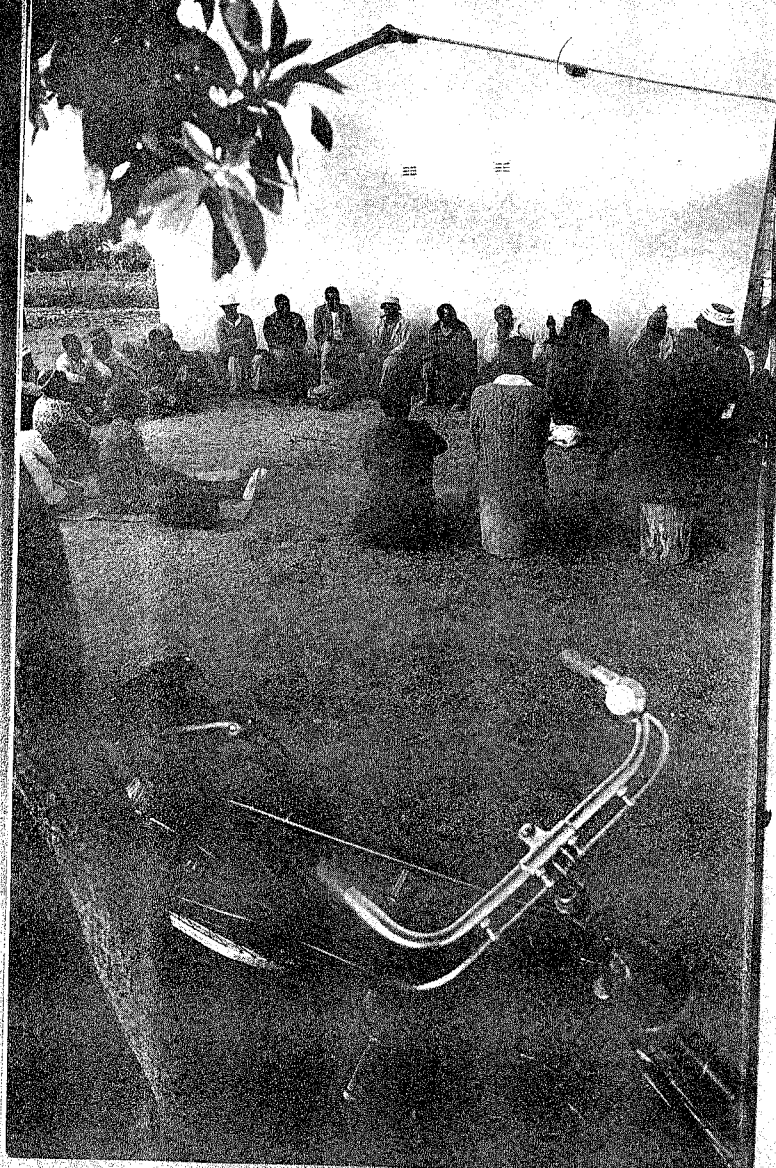

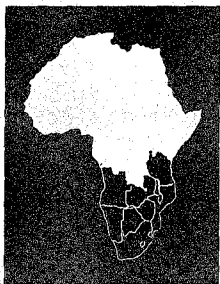

Zuidelijk Kombinate

ontwikkelingen
in Zuidelijk Afrika

Democratisering in Zuidelijk Afrika

Zijn chiefs
chief door het volk
of door de
donorgemeenschap?

Door Robert Ross

Kgosi e kgosi wa batho, zeggen de Tswana: een chief is een chief door het volk. Deze leus was in de pre-koloniale tijd de legitimering van staten in heel Zuidelijk Afrika – natuurlijk overal in een iets andere taal. Zij houdt in dat een leider zonder volk niets is, dat hij daarom altijd de goedkeuring van zijn volk moet hebben en dat zijn volk, als hij die goedkeuring verspeelt, naar een andere vorst zal vertrekken.

Dit is een prima uitgangspunt voor een moderne democratie, die immers niet gebaseerd is op de participatie van het volk in het nemen van politieke beslissingen, maar op het vertrouwen van het volk in diegenen die wel zulke beslissingen nemen. Het is een ideologie, waaraan de bewegingen voor democratie in Zuidelijk Afrika ter plaatse hun legitimering ontlelen.

Wie niet in de regio woont, hoort zeer zorgvuldig te zijn in zowel de beoordeling van de bewegingen zelf, als van hun resultaten. Democratie in haar moderne westerse vorm is geen universele waarde. Zij bestaat pas ongeveer een eeuw.

Is het opleggen ervan aan Afrika niet gewoon het zoveelste

aspect van het westerse imperialisme? Of geeft de druk die nu op Afrikaanse staten wordt uitgeoefend de ruimte waarbinnen Afrikaanse tradities zich kunnen manifesteren?

Het is moeilijk kritiek te hebben op een proces dat toch maar tot beëindiging van de apartheid leidt. Of, om een ander voorbeeld te noemen, een einde heeft gemaakt aan de overheersing van Lesotho door de Basotho National Party. Toch heeft, ten noorden van Zuid-Afrika, het Westen op basis van dubieuze argumenten op politieke hervormingen aangedrongen.

Het Westen heeft gezegd dat economische competitie (oftewel kapitalisme) goed is voor de economie, die een opleving inderdaad hard nodig heeft. Hoewel zo'n stellingname door westerse regeringen en staten misschien niet is bepaald door eigenbelang, lijkt het daar wel op. Bovendien: zelfs al klopt het argument over economische wedijver, dan kan men zich nog afvragen of politieke competitie (oftewel democratie) ook ten bate van de economie zal komen.

Er zijn wat dit laatste betreft twee problemen. Ten eerste zullen de beslissingen die nodig zijn om de economie te verbeteren – prijsverhogingen, bezuinigingen, enzovoort – de populariteit van de mensen die die beslissingen nemen niet verhogen. Dergelijke beslissingen vragen eerder (een hopelijk verlichte vorm van) despotisme dan democratie.

Ten tweede horen politici en ambtenaren niet hun eigen financiële belangen na te streven, wat kapitalisten wel geacht worden te doen. Als politici en ambtenaren dat doen, heet het corruptie. Waarom zouden zij anderen iets voorschrijven wat zij zelf niet mogen? En waarom zou iemand klagen als zij dat doen wat zij ook aan anderen voorschrijven?

Afrikaanse leiders hebben de prijs betaald voor economische

mislukkingen, zoals hun voorgangers de prijs betaalden voor droogte of militair verlies. Democratie betekent keus. De vraag rijst dan: waartussen kiest men, en op welke gronden? Zijn er duidelijke ideologische verschillen tussen de verschillende leiders, of zijn die verschillen slechts pragmatisch van aard?

Als een leider er een rotzooi van heeft gemaakt, moet een ander het dan op ongeveer dezelfde wijze gaan proberen? Vindt men dat als één man en zijn congsi lang genoeg heeft "gegeten" (zoals de Kenianen het zeggen), dan een andere groep aan de beurt is om aan de ruif te komen? (Er wordt, uiteraard, beweerd dat de corruptie zal verdwijnen, maar de meeste Afrikanen zijn te verstandig, of te cynisch, om dat te geloven.) Als de Afrikanen verdeeld zijn langs de lijnen van etniciteit, of stam, wat volgt daar dan uit?

Etniciteit wordt vaak gezien als het grootste kwaad van het moderne Afrika. Toegegeven, er zijn etnische bewegingen waarover men slechts met moeite op een objectieve manier, of zonder weerzin, kan spreken. De Inkatha Freedom Party, de Zulu-beweging van Buthelezi, is het beste voorbeeld hiervan. Maar men moet etniciteit in haar context zien.

Post-koloniaal verschijnsel

Moderne etniciteit is niet terug te voeren tot een pre-koloniaal verleden. Ze is slechts ten dele een gevolg van koloniale overheersing, namelijk voorzover oude politieke eenheden –meestal niet groter dan het huidige koninkrijk Swaziland– in één kolonie werden samengeperst.

In haar moderne vorm is etniciteit een verschijnsel van de post-koloniale staat. Ze wordt door regio's en regionale elites gebruikt om toegang te krijgen tot de middelen van de moderne staat. Ze is dus in zekere zin een plaatsvervanger voor de democratie, die immers onder andere ook over de verdeling van de middelen gaat.

Vaak wordt gehoopt dat democratische verkiezingen de posi-

tie van etnische leiders zullen verzwakken en het etnische geweld zullen doen afnemen. Veel te vaak echter worden etnische verschillen door verkiezingen juist op de spits gedreven en lossen zij –zeker op de langere termijn– niets op. Als mensen denken dat de verkiezingen hebben geleid tot de overwinning van een bepaalde etnische groep, of een coalitie van bepaalde etnische groepen, dat wordt de situatie er niet beter op, maar begint de cyclus van voren af aan.

Zo bezien is het probleem van Afrikaanse leiders er een van legitimiteit. In heel Zuidelijk Afrika is legitimiteit altijd voorlopig. Als leiders hun beloften niet nakomen, zal "het volk" zich van hen afkeren. In het verleden zou het gevolg van deze verwerping van de leidersfiguur het vertrek van de massa van onderdanen zijn geweest. In het moderne staatssysteem is dat niet mogelijk, behalve voor wie gedwongen is voor het verschrikkelijke leven van vluchteling te kiezen.

Aan de andere kant is de macht van de staat zo groot, dat het moeilijk is voor de bevolking om haar afkeer duidelijk te maken. Misschien is dat de essentie van de problemen met democratisering in Zuidelijk Afrika: een kgosi is geen kgosi wa batho meer, maar een kgosi door de internationale donorgemeenschap, die de fondsen levert waar de staat niet zonder kan.

1994 zal een cruciaal jaar zijn voor de politieke ontwikkelingen in heel Zuidelijk Afrika. De constitutionele en politieke veranderingen in Zuid-Afrika zullen vele aspecten van het leven ten noorden van de Zambezi beïnvloeden. Belangrijke politieke ontwikkelingen zijn te verwachten in, ten minste, Malawi, Mozambique en, hopelijk, Angola.

De informatie in deze agenda kan helpen om het verloop der gebeurtenissen te begrijpen.

De auteur is afkomstig uit Groot-Brittannië en coördinator Afrikanistiek aan de Rijksuniversiteit Leiden